

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Štěpána Matějky

„Pořadí osvojování gramatických slov a tvarů: elektronický dotazník ”

předkládané v roce 2021 na Filozofické fakultě UK (Ústav českého jazyka a teorie komunikace)

I. Stručná charakteristika práce

Autor se v disertační práci zabývá problematikou, která je v celé řadě zahraničních zemí podrobněji řešena, a to osvojování gramatiky. Zde je možné zmínit výzkumné studie, jejichž cílem bylo zjistit pořadí osvojování gramatických slov a tvarů v jednotlivých jazycích (např. Bloom et al., 1980; Brown, 1973 či další). V České republice však doposud tato problematika není v komplexnějším měřítku dostatečně zpracována. Jak sám autor uvádí, pro český jazyk existuje do dnešní doby pouze limitované množství údajů o průběhu osvojování gramatických slov a tvarů, které by vycházely z empirických výzkumů či byly získány od přiměřeně velkého počtu dětí. Zároveň je v disertační práci zjišťováno, jestli tato data o osvojování gramatiky mohou být sesbírána pomocí metody rodičovských dotazníků. Autor při zpracování práce vycházel z toho, že právě osvojování gramatiky je všeobecně rodičovskými dotazníky zkoumáno pouze v omezeném rozsahu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

V disertační práci Mgr. Štěpána Matějky je řešeno téma, které lze právem považovat za významné, podnětné a aktuální i z meziorbového hlediska. Autor se primárně zaměřil nejen na získání informací o osvojování většího počtu gramatických slov a tvarů v raných fázích vývoje dítěte, ale jedním z jeho cílů bylo i na základě zjištěných údajů odhadnout věk jejich osvojení. Odhad věku osvojení gramatických jevů je přitom procesem náročným z důvodu potřeby získat data od poměrně velkého počtu dětí. Je třeba ocenit právě i využití rodičovského dotazníku, poněvadž tato metoda doposud nebyla pro sledování osvojování konkrétních gramatických slov a tvarů ve větším rozsahu používána. To je zajisté originální počín a jeden z nesporných přínosů této práce.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace

Kvalitu práce a reálnost získaných výsledků dokumentuje rozsáhlá znalost problematiky autora se zcela korektním přístupem k získaným údajům a jejich komparaci. Text je srozumitelný, Mgr. Štěpán Matějka svůj výzkumný záměr v teoretické části práce podložil adekvátními poznatky. Práce je přehledně strukturována do jednotlivých kapitol a subkapitol, které na sebe v logickém sledu navazují. Je evidentní, že autor správně směřoval k jednoznačně a jasně vytyčeným cílům práce a ty se mu podařilo naplnit.

Primárním cílem výzkumného projektu bylo získat deskriptivní údaje o průběhu osvojování jednotlivých gramatických slov a tvarů v češtině. Z dat získaných na základě administrace dotazníků rodičům byl nejprve pro jednotlivá gramatická slova a tvary odhadnut věk jejich osvojení. Na základě toho bylo následně stanoveno pořadí, v jakém si děti gramatická slova a tvary v češtině osvojují. Kromě získání deskriptivních údajů o osvojování gramatických slov a tvarů v češtině se autor zaměřil i na zjištění, zda je k získání těchto údajů možné využít metodu rodičovských dotazníků. Řadou studií bylo na základě ověřování souběžné validity ukázáno, že rodičovské dotazníky poskytují o celkové úrovni

jazykového vývoje dětí srovnatelné údaje jako jiné metody používané pro sběr dat o osvojování jazyka. V těchto studiích však nebylo zjišťováno, zda rodičovské dotazníky poskytují validní údaje také o osvojování jednotlivých gramatických slov a tvarů. Výsledky dizertačního výzkumu naznačují, že rodičovskými dotazníky je možné získat spolehlivé údaje také v tomto případě, což lze považovat za jeden ze značných přínosů této disertační práce.

2. *Formální úroveň práce*

Předložená disertační práce má standardní úpravu. Text je dobře čitelný a odborný zároveň. Tabulky a grafy jsou přehledné a srozumitelné. Citace jsou v práci užívány dle platné normy, množství citovaných domácích a především zahraničních prací je odpovídající. Překlepy či jiné formální nedostatky se v práci objevují zcela výjimečně.

3. *Práce s prameny či s materiálem*

Výzkumná část splňuje veškeré parametry pro vědecký výzkum. Podrobně je popsán předmět výzkumu a správně jsou stanoveny jeho cíle. Použité metody a statistické zpracování jsou na patřičné vědecko-výzkumné úrovni. Výběr výzkumných metod je adekvátní stanovenému cíli výzkumu. Statistické zpracování dat je detailně prezentováno a odpovídajícím způsobem komentováno. Výsledky výzkumu jsou přehledně zpracovány ve všech sledovaných oblastech a v závěrech práce diskutovány s již dříve realizovanými výzkumnými zjištěními a teoretickými poznatky.

4. *Vlastní přínos*

Předložená práce přináší nové poznatky, které jsou významné i v mezioborovém kontextu. Jedná se především o zpřístupnění informací týkajících se osvojování jednotlivých gramatických slov a tvarů v češtině, čehož může být využito i při intervenci u dětí s atypickým jazykovým vývojem. Dalším přínosem je zjištění spolehlivosti rodičovských dotazníků, která byla v dizertační práci doložena dvěma způsoby: (1) pořadí osvojování gramatických slov a tvarů stanovené v dizertačním výzkumu bylo porovnáno s výsledky některých dřívějších studií, v nichž bylo osvojování gramatických slov a tvarů sledováno; (2) pořadí osvojování vybraných gramatických slov a tvarů, které bylo získáno z dat sesbíraných rodičovskými dotazníky, bylo srovnáváno s údaji o výskytu těchto gramatických slov a tvarů v prepisech dětské řeči.

Veškeré výsledky jsou doloženy a jsou původní. Interpretace výsledků je opřena o aktuální poznatky a je možné hovořit o posunutí oborového poznání. Jedná se o práci velmi dobře analyzující sledovanou problematiku a v našich národních podmínkách také o práci svým způsobem ojedinělou. Konceptci a důkladným zpracováním dává autor informace o tom, kam a s jakým účelem by bylo třeba směřovat další šetření a výzkumy. Dosažené výsledky je třeba posuzovat v šířce problematiky a její komplexnosti. Autor si zvolil oblast, která je velmi rozsáhlá a práce na ní proto musela být dlouhodobá a vyčerpávající. Předložené výsledky mohou sloužit jako podklad pro další výzkumné záměry.

IV. Dotazy k obhajobě

K diskusi v rámci obhajoby disertační práce předkládám následující okruhy:

1. Které z předložených výsledků či zjištění publikovaných v disertační práci spatřuje sám autor za stěžejní?
2. V práci nejsou dostatečně popsány limity výzkumu. Můžete se k limitům výzkumu vyjádřit v rámci rozpravy při obhajobě disertační práce?

3. Ve výzkumu bylo při porovnání věku osvojení předložek s věkem osvojení pádů podstatných jmen zjištěno, že u některých předložek byl odhadnut nižší věk osvojení než u odpovídajících pádů podstatných jmen, s kterými se tyto předložky mohou pojit. Můžete prosím toto zjištění objasnit?

4. Zjištěné výsledky a koncipované závěry mohou přispět k dalšímu, prohloubenému výzkumu. Vyjádřete se prosím k tomu, jakým směrem by mohl postupovat další výzkum.

V. Závěr

Práce již svým zaměřením prokazuje v současné době nosné téma. Autor prokázal ve své disertační práci, zejména v její výzkumné části, velmi dobré schopnosti a dovednosti teoretické i vědecko-výzkumné. Disertace splnila stanovený cíl a vytvořila fundovaný základ pro další návazné studie. Posuzovaná disertační práce jednoznačně splnila nároky na tento druh kvalifikačních prací. Vzhledem k odborně zvládnuté problematice v teoretické části a precizně zpracovanému výzkumu doporučuji disertační práci bez připomínek k obhajobě.

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako **prospěl**.

V Brně dne 19. prosince 2021

doc. PhDr. Ilona Bytešníková, Ph.D.